

GRZEGORZ M. TRACZ*

O PRZYJĘCIU OFERTY Z ZASTRZEŻENIEM ZMIAN LUB UZUPEŁNIEŃ

I. Przedłożenie oferty określającej treść proponowanej umowy ma doprowadzić do złożenia przez strony zgodnych oświadczeń woli. Do zawarcia umowy w trybie ofertowym dochodzi, gdy jedna strona złoży oświadczenie woli będące ofertą, a druga strona złoży oświadczenie woli, że akceptuje proponowaną w ofercie treść umowy. Twierdzi się, że oferta musi być skonstruowana w taki sposób, aby oblat mógł dopełnić stanu faktycznego niezbędnego do powstania stosunku prawnego przez „zwykłą akceptację”¹ mogącą się przejawiać powiedzeniem słowa „tak”².

Jeżeli oblat „przyjmie” ofertę w sposób mniej stanowczy, to wątpliwości może budzić, czy doszło do złożenia dwóch zgodnych oświadczeń woli. Ponieważ nie wymaga się, by strony przy zawarciu umowy użyły dokładnie tych samych słów (*Dari spondes? Spondeo*), to do jej zawarcia wystarczy, że można ustalić, iż strony mają na celu wywołanie swymi oświadczeniami woli jednolitych skutków prawnych polegających na ustanowieniu, zaktualizowaniu lub zniesieniu obowiązujących między nimi norm postępowania³. Wątpliwości, czy doszło do ukształtowania jednolitego wzorca postępowania, rozstrzyga się przez odwołanie do reguł określonych w art. 65 k.c. Szczególną normę interpretacyjną dotyczącą oświadczenia oblata ma wyrażać art. 68 k.c.⁴, który znajduje zastosowanie w razie braku dość stanowczego przyjęcia oferty. Wskutek jego obowiązywania niekiedy twierdzi się, że jakakolwiek

* Autor jest asystentem w Katedrze Prawa Rzymskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego.

¹ B. Gawlik: *Procedura zawierania umowy na tle ogólnych przepisów prawa cywilnego*, Kraków 1977, s. 6; F. Zoll: *Zobowiązania w zarysie według polskiego kodeksu zobowiązań*, Warszawa 1948, s. 80.

² U. Ernst, A. Rachwał, F. Zoll: *Prawo cywilne. Część ogólna*, Warszawa 2013, s. 85.

³ Por. B. Gawlik: *Procedura...*, op. cit., s. 68.

⁴ *Ibidem*, s. 82.

zmiana w treści przyjęcia oferty względem samej oferty jest nową ofertą dotychczasowego oblata⁵.

II. Przy bliższym spojrzeniu okazuje się jednak, że art. 68 k.c. można nadać odmienną treść od przypisywanej mu na ogół w literaturze. Zasadne zdaje się twierdzenie, że art. 68 k.c. wprowadza dwie przesłanki warunkujące jego zastosowanie. Po pierwsze, musi dojść do przyjęcia oferty⁶. Skoro oferta stanowi proponowaną treść umowy⁷, to „przyjęcie oferty” musi oznaczać akceptację jej treści⁸. Ponieważ przyjęcie oferty dopełnia stanu faktycznego potrzebnego do zawarcia umowy, to pierwszą przesłanką zastosowania wyrażonej w art. 68 k.c. normy jest zawarcie umowy.

Drugą przesłanką zastosowania art. 68 k.c. jest zastrzeżenie zmian lub uzupełnień „jej treści”. Na ogół twierdzi się, że chodzi o zmianę lub uzupełnienie treści proponowanej umowy⁹. Ponieważ jednak pierwszą przesłanką zastosowania art. 68 k.c. jest przyjęcie oferty, to zmiany lub uzupełnienia nie mogą odnosić się do proponowanej umowy, do której zawarcia doszło z chwilą przyjęcia oferty. Nie może również chodzić o zmiany lub uzupełnienia treści umowy, która jest źródłem powstania i ukształtowania treści stosunku prawnego¹⁰. Ponieważ wraz z zawarciem umowy treść praw i obowiązków stron określa powstały stosunek prawny, to drugą przesłanką zastosowania art. 68 k.c. jest dokonanie zmiany lub uzupełnienia treści, dopiero co powstałego, stosunku prawnego¹¹.

III. Treść i wzajemna relacja dwóch przesłanek wymienionych w art. 68 k.c. pozwala inaczej spojrzeć na cel tego przepisu. Zdaje się, że jego sens jest taki, iż jeśli oblat przyjął ofertę, a więc w zakresie oferowanym zawarł umowę, jednak z zastrzeżeniem zmiany lub uzupełnienia treści powstałego stosunku prawnego, to art. 68 k.c. przesądza, że zmiany lub uzupełnienia należy poczytywać za nową ofertę, wiążącą dotychczasowego oblata.

⁵ Zdają się za tym przemawiać np. uwagi: M. Wojewoda (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, pod red. P. Księżaka, M. Pyziak-Szafnickiej, Warszawa 2014, art. 68, nt. 18; A. Brzozowski (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 1, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2020, art. 68, nb 1; P. Polański (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. M. Załuckiego, Warszawa 2020, art. 68, nb 1 i 3.

⁶ Odmiennie J. Grykiel (w:) J. Grykiel, M. Lemkowski: *Czynności prawne. Art. 56–81 KC. Komentarz*, Warszawa 2010, art. 68, nb 1, który stwierdza, że słowo „przyjęcie” powinno być rozumiane jako odpowiedź oblata na ofertę.

⁷ P. Machnikowski (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, Warszawa 2021, art. 68, nb 2.

⁸ Przemawiają za tym jeszcze inne przepisy; zob. art. 66² § 1 i 2 k.c.; art. 67 k.c., art. 68¹ § 1 k.c., art. 68² k.c.; ale także zob. F. Bossowski: *Prawo cywilne. Zobowiązania. Skrypt zaaprobowany przez p. prof. Fr. Bossowskiego*, Wilno 1937, s. 9 i 11; tak też F. Edemann: *Lehrbuch des Bürgerlichen Rechts. Einführung in das Studium des Bürgerlichen Gesetzbuchs*, t. 1, *Einleitung. Allgemeiner Teil. Recht der Schuldverhältnisse*, Berlin 1899, s. 287; E. Höfner: *Kommentar zum Allgemeinen Theil des Bürgerlichen Gesetzbuchs Bürgerlichen Gesetzbuch*, München 1900, s. 328 i 329.

⁹ P. Machnikowski (w:) *Kodeks cywilny...*, *op. cit.*, art. 68, nb 2.

¹⁰ A. Klein: *Elementy zobowiązaniowego stosunku prawnego*, t. 1, *Dziela wybrane*, Kraków 2021, s. 17–18.

¹¹ Podobnie B. Gawlik: *Procedura...*, *op. cit.*, s. 78–79.

Przyjmowana dotychczas w literaturze wykładnia art. 68 k.c. przesądza o domniemaniu mocnego charakteru zmian lub uzupełnień „jej treści”¹². Przyjęcie prezentowanego tu spojrzenia na treść art. 68 k.c. przemawia raczej za preferencją słabego charakteru zmian lub uzupełnień. Różnica jest o tyle istotna, że jeśli zmiany lub uzupełnienia mają charakter mocny, to ich akceptacja przez oferenta jest warunkiem przyjęcia oferty przez oblata. Natomiast jeśli zmiany lub uzupełnienia mają charakter słaby, to oblat od ich akceptacji nie uzależnia dokonywanego przez siebie przyjęcia oferty. W tym świetle weryfikacji wymaga przyjmowane twierdzenie, że art. 68 k.c. przesądza o obowiązywaniu tzw. zasady lustrzanego odbicia¹³ rozumianej jako dyrektywa, zgodnie z którą: „oblat przyjmuje ofertę w całym jej zakresie i tylko w jej zakresie”¹⁴.

IV. Odmiennej normę od wyrażonej w art. 68 k.c. przewiduje art. 68¹ § 1 k.c. Różnice między tymi przepisami są następujące. Po pierwsze, przesłanką zastosowania art. 68 k.c. jest „przyjęcie oferty”, natomiast art. 68¹ § 1 k.c. wymaga jedynie udzielenia „odpowiedzi na ofertę”. Po drugie, art. 68 k.c. rozstrzyga — jak wyżej wskazano — o zmianie lub uzupełnieniu treści stosunku prawnego z umowy wynikającego, podczas gdy art. 68¹ § 1 k.c. odwołuje się bezpośrednio do zmiany lub uzupełnienia treści oferty. Zestawienie obu różnic unaocznia odmienny cel tych przepisów. Artykuł 68 k.c. rozstrzyga, że zmiany lub uzupełnienia treści stosunku prawnego ponad przyjęcie oferty są dla oblata wiążące. Podczas gdy art. 68¹ § 1 k.c. przesądza, że odpowiedź na ofertę, która nie może być jej przyjęciem, ponieważ zawiera zmiany lub uzupełnienia, decyzją ustawodawcy należy poczytywać za przyjęcie oferty, o ile zmiany lub uzupełnienia nie są istotne. Trzecia różnica jest taka, że o ile w przypadku art. 68 k.c. strony są związane w zakresie oświadczenia oferenta, a oblat w zakresie dokonanych przez siebie zmian lub uzupełnień, o tyle w przypadku art. 68¹ § 1 k.c. zakres związania wyznacza oświadczenie oblata.

V. Kwestię rozbieżności między ofertą a treścią jej przyjęcia regulował także nieobowiązujący dziś art. 399 k.c. Poczytywano go za wyjątek od art. 68 k.c.¹⁵, przez który wówczas rozumiano, że oferta musi być przyjęta bez jakichkolwiek zastrzeżeń lub uzupełnień¹⁶. Artykuł 399 k.c. stanowił: „§ 1. Jeżeli jednostka gospodarki uspo-

¹² Przyjęcie na mocne i słabe dzieli B. Gawlik: *Procedura...*, *op. cit.*, s. 78–82.

¹³ F. Ranieri: *Europäisches Obligationenrecht. Ein Handbuch mit Texten und Materialien*, Vienna 2009, s. 220; W. Kocot: *Ofertowy i negocjacyjny tryb zawarcia umowy w ujęciu znowelizowanych przepisów kodeksu cywilnego*, Przegląd Prawa Handlowego 2003, nr 5, s. 19.

¹⁴ W. Kocot: *Ofertowy...*, *op. cit.*, s. 18; zob. F. Ranieri: *Europäisches...*, *op. cit.*, s. 220.

¹⁵ A. Klein: *Zawarcie umowy* (w:) *Dzieła wybrane*, t. 4, *Varia*, Kraków 2021, s. 121–122; S. Buczkowski (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 2, *Księga trzecia — zobowiązania*, pod red. J. Ignatowicza, Warszawa 1972, s. 946; A. Rembliński (w:) *Kodeks cywilny z komentarzem*, pod red. J. Winiarza, Warszawa 1980, s. 357.

¹⁶ A. Klein: *Zawarcie umowy*, *op. cit.*, s. 121.

łącznionej zobowiązana do zawarcia umowy przyjmuje ofertę, czyniąc zastrzeżenia co do jej poszczególnych postanowień, powinna ona stwierdzić treść swych zastrzeżeń w protokole rozbieżności i przesłać niezwłocznie protokół jednostce, która ofertę złożyła. § 2. Jeżeli jednostka, która złożyła ofertę, nie godzi się z zastrzeżeniami zawartymi w protokole, może ona w ciągu dni czternastu od dnia otrzymania tego protokołu wystąpić ze sporem przedumownym. W razie bezskutecznego upływu tego terminu umowę poczytuje się za zawartą na warunkach określonych w protokole rozbieżności”.

Przepis powyższy rozumiano w ten sposób, że nawet jeśli sporządzono protokół rozbieżności, to umowa była zawarta w niekwestionowanym jego treścią zakresie¹⁷. Jeśli natomiast oferent wyraził zgodę na zastrzeżenia określone w protokole, to dochodziło do zawarcia drugiej umowy o treści nieuwzględnionej w pierwszej¹⁸. Sytuację od strony oferenta opisywano w ten sposób, że przyjęcie oferty z zastrzeżeniami wyrażonymi w protokole winno być postrzegane jako złożenie dwóch odrębnych oświadczeń woli¹⁹.

VI. Odpowiednikiem art. 68 k.c. w kodeksie zobowiązań był art. 67, który stanowił: „Przyjęcie oferty pod zmienionymi lub nowymi warunkami poczytuje się za nową ofertę”. Przepisu o podobnej treści nie przewidywał art. 21–22 proj. Tilla, a w jego uzasadnieniu twierdzono, że okoliczność, iż: „[...] przyjęcie spóźnione lub pod innymi warunkami uważać należy za nową ofertę, a umowa wówczas zależy od przyjęcia ze strony pierwotnie ofiarującego, rozumie się samo przez się”²⁰. Mimo redakcji art. 82 proj. Domańskiego²¹ za wzór dla art. 67 k.z. poczytywano treść § 150 ust. 2 k.c.n.²²: „Eine Annahme unter Erweiterungen, Einschränkungen oder sonstigen Änderungen gilt als Ablehnung verbunden mit einem neuen Antrag”. — „Przyjęcie z zastrzeżeniem rozszerzeń, ograniczeń lub innych zmian uważa się za odrzucenie połączone z nowym wnioskiem”²³. Choć w uzasadnieniu do art. 67 k.z. twierdzono, że treść nim przewidziana wynika z istoty rzeczy, to o uchwaleniu art. 67 k.z. przesądziła obawa, by „przyjęcie oferty zawierającej warunki inne niż proponowane” nie było poczytywane za niewiążącą odmowę²⁴, a tak-

¹⁷ *Ibidem*, s. 122.

¹⁸ *Ibidem*, s. 123; S. Buczkowski (w:) *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 946.

¹⁹ A. Klein: *Zawarcie umowy*, *op. cit.*, s. 123.

²⁰ E. Till: *Polskie prawo zobowiązań. Część ogólna. Projekt wstępny z motywami*, Lwów 1923, s. 58; E. Till: *Prawo prywatne austriackie*, t. 3, cz. 1, *Wykład nauki o stosunkach obowiązkowych*, Lwów 1895, s. 101.

²¹ „Odpowiedź o przyjęciu oferty na zmienionych lub innych warunkach poczytuje się za nową ofertę”.

²² L. Domański: *Instytucje kodeksu zobowiązań*, Warszawa 1936, s. 359; R. Longchamps de Bérier: *Uzasadnienie projektu kodeksu zobowiązań z uwzględnieniem ostatecznego tekstu kodeksu* (w:) *Komisja Kodyfikacyjna. Podkomisja Prawa o Zobowiązaniach*, z. 4, Warszawa 1934, s. 93; L. Lewandowski, M. Superson: *Kodeks zobowiązań. Tekst z komentarzem i z przepisami wprowadzającymi*, Łódź 1934, s. 40.

²³ O odróżnieniu tego przepisu od § 154 i 155 zob. J. Busche (w:) *Münchener Kommentar zum BGB*, München 2021, § 150, nb 5.

²⁴ R. Longchamps de Bérier: *Uzasadnienie...*, *op. cit.*, s. 93; zob. na tle prawa niemieckiego E. Heilfron: *Das Bürgerliche Recht des Deutschen Reichs*, cz. 1 i 2, Berlin 1904, s. 573.

że wola związania oblatą oświadczeniem, które nie wprost prowadzi do odrzucenia oferty²⁵.

W świetle treści 67 k.z. przyjmowano zatem, że: „Przyjęcie oferty musi nastąpić pod temi samymi warunkami, jakie zawiera oferta i z zachowaniem wszelkich szczegółów”²⁶. Znaczenie tego przepisu ilustruje przykład: „»Ofiaruję 100 wagonów drewna po 1000« telegrafuje osoba A do osoby B; osoba B w odpowiedzi telegrafuje: »kupuję ale po 900«. Osoba B zatem oferty osoby A nie przyjęła, lecz postawiła od siebie osobie A inną ofertę”²⁷. Przez „przyjęcie oferty pod zmienionymi lub nowymi warunkami” rozumiana była: „Każda nowa oferta, ujęta w formę odpowiedzi o przyjęciu oferty drugiej strony z zastrzeżeniami, czy też w formie przeciwoferty [...]”²⁸.

W literaturze do § 150 ust. 2 k.c.n. przez przyjęcie *unter Erweiterungen, Einschränkungen oder sonstigen Änderungen* rozumie się sytuację, w której oblat swoim „przyjęciem” oświadcza, że nie zgadza się na warunki przedstawione przez oferenta²⁹. Mimo analogicznej treści względem art. 67 k.z. podnosi się jednak, że jeśli przyjęcia oferty, o którym stanowi § 150 ust. 2, w drodze wykładni nie można potraktować jako odrzucenia oferty, to dochodzi do jej przyjęcia i jednocześnie do złożenia oferty zmiany powstałego stosunku prawnego³⁰.

VII. Wyrażone w literaturze poglądy na treść art. 68 k.c. zdają się poczynione w duchu art. 67 k.z. Tymczasem oba przepisy różnią się pod względem treści. Artykuł 68 k.c. zastępuje użyty w art. 67 k.z. zwrot „pod zmienionymi lub nowymi warunkami” zwrotem „dokonane z zastrzeżeniem zmiany lub uzupełnienia jej treści”.

Gdy uchwalano kodeks zobowiązań, to „warunek” często rozumiano jako synonim słowa „postanowienie”³¹; mówiono wówczas o „warunku kontraktowym” lub „spisywaniu warunków kontraktu”³². Ogólnie zatem jako warunek rozumiano: „[...] to, co zawarowano, zastrzeżono, to, od czego spełnienia zależy dotrzymanie umowy; okoliczność, na którą ktoś ś. godzi, zawierając z drugim umowę”³³. Wyni-

²⁵ Podobne uzasadnienie dla § 150 k.c.n.: J. Busche (w:) *Münchener Kommentar...*, *op. cit.*, § 150, nb 1.

²⁶ J. Korzonek, I. Rosenblüth: *Kodeks zobowiązań. Komentarz*, t. 1, Kraków 1936, s. 171; podobnie Z. Fenichel: *Oferta i przyjęcie według k.z. (ciąg dalszy)*, Nowy Kodeks Zobowiązań 1936, nr 43, s. 145–146; L. Domański: *Instytucje kodeksu zobowiązań*, Warszawa 1936, s. 359; R. Longchamps de Bérier: *Dzieła wybrane*, t. 3, *Zobowiązania*, Lublin 2021, s. 177; J. Balken-Neuman: *Zobowiązania. Kodeks zobowiązań*, Lwów 1934, s. 109.

²⁷ J. Balken-Neuman: *Zobowiązania...*, *op. cit.*, s. 109.

²⁸ L. Domański: *Instytucje...*, *op. cit.*, s. 359.

²⁹ H. Brox, W.-D. Walker: *Allgemeiner Teil des BGB*, München 2018, s. 92, nb 27; H.-W. Eckert (w:) *BeckOK, Beck'sche Online-Kommentare 2021*, § 150, nb 7; E. Heilfron: *Das Bürgerliche Recht...*, *op. cit.*, s. 573.

³⁰ H. Brox, W.-D. Walker: *Allgemeiner Teil...*, *op. cit.*, s. 92, nb 27; J. Busche (w:) *Münchener Kommentar...*, *op. cit.*, § 150, nb 6; H.-W. Eckert (w:) *BeckOK, op. cit.*, § 150, nb 8–11.

³¹ L. Domański: *Instytucje...*, *op. cit.*, s. 339.

³² J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki: *Słownik języka polskiego*, t. 7, T–Y, Warszawa 1919, s.v. „warunek [5]”.

³³ M. Arct: *Mały słownik języka polskiego*, Warszawa 1935, s.v. warunek, s. 554.

ka stąd, że art. 67 k.z. odnosi się do stanu faktycznego, w którym oblat w gruncie rzeczy nie przyjmuje oferty, ponieważ godzi się na treść proponowanej umowy jedynie pod innymi „warunkami”. Słusznie podnoszono zatem, że treść art. 67 k.z. wynika z natury rzeczy³⁴. Odmiennie znaczenie ma jednak art. 68 k.c. i użyte w nim sformułowanie „zastrzec”, które oznacza „uprzedzić [...] o czymś”³⁵. Użycie tego słowa oddaje prezentowane powyżej rozumienie art. 68 k.c., który stosuje się, gdy oblat ponad przyjęcie oferty równocześnie uprzedza o woli wprowadzenia zmian lub uzupełnień do powstałego stosunku prawnego³⁶.

VIII. Trudno nie dostrzec podobieństwa między powszechnie przypisywaną art. 68 k.c. treścią a sposobem zawarcia rzymskiego kontraktu stypulacji. Zajmuje on szczególne miejsce wśród kontraktów prawa rzymskiego, które nie pozostawiały stronom wiele swobody, jeśli chodzi o kształtowanie treści zobowiązania. Wyjątkowość kontraktu stypulacji polega na tym, że za jego pomocą można było ułożyć treść zobowiązania właściwie dowolnie, pod warunkiem zachowania wymaganej formy. Gaius w Instytucjach tłumaczył — 3, 92: *Verbis obligatio fit ex interrogatione et responsione, veluti DARI SPONDES? SPONDEO, DABIS? DABO, PROMITTIS? PROMITTO, FIDEPROMITTIS? FIDEPROMITTO, FIDEIUBES? FIDEIUBEO, FACIES? FACIAM* — „Zobowiązania ustne zawiązuje się przez pytanie i odpowiedź, jak na przykład: PRZYRZEKASZ DAĆ? PRZYRZEKAM, DASZ? DAM, PRZYRZEKASZ? PRZYRZEKAM, PRZYSIĘGASZ? PRZYSIĘGAM, UCZYNISZ? UCZYNIE?”. Fragment powyższy unaocznia, że aby kontrakt został skutecznie zawarty, to przyrzekający musiał dokładnie powtórzyć słowa wypowiedziane przez przyjmującego obietnicę (stypulatora)³⁷. Ze względu na braki formalne nie dochodziło do zaciągnięcia zobowiązania, nawet jeśli strony wyraziły wolę jednakowego ukształtowania treści łączącego je stosunku prawnego.

Z biegiem czasu wymóg formalnej korespondencji ulegał rozluźnieniu, by w V w. po Chr. odejść całkiem w zapomnienie, gdy stwierdzono, że do zaciągnięcia zobowiązania można użyć jakichkolwiek słów, o ile wyrażają zgodę³⁸. Rozluźnienie wymogu formalnej korespondencji między oświadczeniami stron już wcześniej wiązało się z koniecznością rozstrzygnięcia sytuacji granicznych. Ulpian w D. 45,1,1,3 (ks. 48 „Komentarza do pism Sabinusa”) twierdził, że jest rzeczą pewną, iż nie jest zobowiązany ktoś, komu zadano pytania bez dodatkowych za-

³⁴ R. Longchamps de Berier: *Uzasadnienie...*, *op. cit.*, s. 93; zob. D. 45,1,1,3 (Ulpian w ks. 48 „Komentarza do pism Sabinusa”); tak zdaje się też B. Gawlik: *Procedura...*, *op. cit.*, s. 80 i 81.

³⁵ S. Dubisz: *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 4, T-Ż, Warszawa 2003, s. 890, szp. 1, s.v.: „zastrzec — zastrzeżać [2]”; „zapowiadać z góry jakieś ograniczenia”.

³⁶ B. Gawlik: *Procedura...*, *op. cit.*, s. 80–81.

³⁷ Zob. G. 3, 102; M. Kaser: *Das römische Privatrecht*, t. 1, München 1971, s. 239 i przyp. 28.

³⁸ W. Dajczak (w:) W. Dajczak, T. Giaro, F. Longchamps de Bériet: *Prawo rzymskie. U podstaw prawa prywatnego*, Warszawa 2018, s. 529–530.

strzeżeń, a ten odpowiedział: *si illud factum erit, dabo* — „jeśli to zostanie czynione, dam”. Podobnie jeśli ktoś został zapytany: „*intra kalendas quintas?*” *responderit: „dabo idibus”* — „przed piątymi Kalendami» odpowiedział »dam w Idy«, to nie dochodziło do zaciągnięcia stypulacji. Odwołując się do tych dwóch przykładów, Ulpian uogólnił, że: *Cum adicit aliquid vel detrahit obligationi, semper probandum est vitiatam esse obligationem, nisi stipulatori diversitas responsionis ilico placuerit: tunc enim alia stipulatio contracta esse videtur* — „Skoro coś dodał do zobowiązania albo odjął od niego, to zawsze uznaje się, że zobowiązanie nie ma mocy prawnej, chyba że stypulator od razu zaakceptował różniącą się odpowiedź. Wówczas uważa się, że zaciągnięto inną stypulację”.

Jak wyjaśniają jednak dalsze uwagi, nie każda rozbieżność między oświadczeniami stron powodowała, że nie dochodziło do zawarcia stypulacji. W księdze 48 „Komentarza do pism Sabinusa” twierdził Ulpian — D. 45,1,1,5: *Sed si mihi Pamphilum stipulanti tu Pamphilum et Stichum sponderis, Stichi adiectionem pro supervacuo habendam puto: nam si tot sunt stipulationes, quot corpora, duae sunt quodammodo stipulationes, una utilis, alia inutilis, neque vitiatum utilis per hanc inutilem.* — „Jeśli jednak odbieram stypulację na Pamphilusa, a ty przyrzekasz Pamphilusa i Stichusa, to uważam, że dodanie Stichusa jest zbędne. Jeżeli bowiem jest tyle stypulacji, ile osób, to w pewnym sensie są dwie stypulacje, jedna skuteczna, druga nieskuteczna. Ta skuteczna nie staje się wadliwa przez tę nieskuteczną”. Ulpian stanął na stanowisku, że uzupełnienie treści stypulacji nie prowadzi do nieważności całego dokonanego aktu³⁹. Jasne, że z Ulpianowego stanowiska wynika, iż niemożliwe jest zmuszenie pytającego do akceptacji czegoś innego niż to, o co zapytał⁴⁰. I dziś poza obrotem profesjonalnym nie jest to możliwe⁴¹. Rozróżniał on jednak „przyjęcie” stypulacji i dokonanie ponadto zmian od przyjęcia warunkowego wprowadzonymi zmianami.

IX. Choć przedstawiona wyżej wykładnia art. 68 k.c. odbiega od przyjmowanego powszechnie jego rozumienia, to zdaje się ona znajdować uzasadnienie w treści przepisu. Z jednej strony, można twierdzić, że jej przyjęcie jest rezultatem językowego rozumienia, nieodpowiadającego przyjmowanej dotąd wykładni. Z drugiej jednak strony zdaje się, że nie można lekceważyć faktu, iż niejasna treść art. 68 k.c. pozostawia miejsce na wielorakie jego rozumienie⁴².

³⁹ Zob. M. Kaser, R. Knütel, S. Lohsse: *Römisches Privatrecht. Ein Studienbuch*, München 2017, s. 75, nb 4; jest ten fragment źródłem zasady *neque vitiatum utilis per hanc inutilem*, która jest praźródłem art. 58 § 3 k.c.; tak T. Giaro (w.): W. Dajczak, T. Giaro, F. Longchamps de Bériet: *Prawo rzymskie...*, *op. cit.*, s. 143.

⁴⁰ Zob. D. 45,1,83,2 (Paulus, ks. 72 „Komentarza do edyktu”).

⁴¹ Zob. P. Machnikowski: *Kierunek zmian w przepisach o zawieraniu umów*, *Transformacje Prawa Prywatnego* 2003, nr 2, s. 23.

⁴² B. Gawlik: *Procedura...*, *op. cit.*, s. 80; M.-A. Zachariasiewicz: *Procedura zawierania umów według znowelizowanych przepisów kodeksu cywilnego*, *Kwartalnik Prawa Prywatnego* 2004, z. 4, s. 951–952.

Nowe spojrzenie na treść art. 68 k.c. znajduje uzasadnienie także poza znaczeniem użytych w jego treści słów. W literaturze wyrażono pogląd, zgodnie z którym art. 68 k.c. ma charakter normy interpretacyjnej, a przez użyte w tym przepisie słowo „zastrzec” należy rozumieć jakąkolwiek odpowiedź oblata, która nie pokrywa się w pełni z oświadczeniem oferenta⁴³. Wyróżniając trzy rodzaje takich rozbieżności, podkreślono, że:

- A. Zastrzeżenie zmian lub uzupełnień może mieć charakter mocny. Do takich sytuacji art. 68 k.c. jako *superfluum*⁴⁴ nie znajduje zastosowania, ponieważ na podstawie ogólnych zasad wykładni oświadczenie oblata jest z jednej strony odrzuceniem oferty, a z drugiej strony nową ofertą⁴⁵.
- B. Zastrzeżenie zmian lub uzupełnień może mieć również charakter słaby. Wtedy poczytywanie oświadczenia oblata ze względu na treść art. 68 k.c. za nową ofertę wywołuje sprzeciw⁴⁶, ponieważ oblat wyraził bezwarunkową wolę zawarcia umowy⁴⁷.
- C. Może się zdarzyć, że odpowiedź oblata nie pozwala ustalić, czy zastrzeżenie ma charakter mocny czy słaby. Ponieważ art. 68 k.c. w przypadku a i w przypadku b nie znajduje zastosowania, to jedynie przypadek, w którym nie można ustalić, czy oblat przyjął czy odrzucił ofertę, poczytywano za usprawiedliwiający jego zastosowanie⁴⁸. Doprowadziło to do utrwalenia zapatrywania, że art. 68 wyraża regułę interpretacyjną określającą znaczenie niejasnego oświadczenia oblata⁴⁹.

Wydaje się jednak, że art. 68 k.c., jeśli wyklądać go tak jak zaproponowano, znajduje zastosowanie w razie słabego przyjęcia oferty. Choć nie budzi wówczas wątpliwości, że doszło do zawarcia umowy, to niejasne pozostaje, jaki status mają zmiany lub uzupełnienia, razem z nim poczynione. W tym świetle, o ile argumentem za uchwaleniem art. 67 k.z. była wola przesądzenia, że odrzucenie oferty nie wprost jest dla oblata wiążące, o tyle z zaproponowanego znaczenia art. 68 k.c. wynika, że zmiany lub uzupełnienia poczynione ponad przyjęcie oferty wiążą oblata. Tym samym zaufanie oferenta do złożonego mu oświadczenia nie może być zawiedzione, a do zawarcia umowy wystarczy akceptacja zaproponowanych zmian lub uzupełnień.

BIBLIOGRAFIA

Arct M.: *Mały słownik języka polskiego*, Warszawa 1935.

Balken-Neuman J.: *Zobowiązania. Kodeks zobowiązań*, Lwów 1934.

⁴³ B. Gawlik: *Procedura...*, *op. cit.*, s. 81.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 82.

⁴⁵ *Ibidem*, s. 81.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 82.

⁴⁷ *Ibidem*, s. 81.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ *Ibidem*, s. 82.

- Bossowski F.: *Prawo cywilne. Zobowiązania. Skrypt zaaprobowany przez p. prof. Fr. Bossowskiego*, Wilno 1937.
- Brox H., Walker W.-D.: *Allgemeiner Teil des BGB*, München 2018.
- Brzozowski A.: *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 1, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2020.
- Buczkowski S. (w.): *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 2, *Księga trzecia — zobowiązania*, pod red. J. Ignatowicza, Warszawa 1972.
- Busche J. (w.): *Münchener Kommentar zum BGB*, München 2021.
- Dajczak W. (w.): W. Dajczak, T. Giaro, F. Longchamps de Bériér: *Prawo rzymskie. U podstaw prawa prywatnego*, Warszawa 2018.
- Domański L.: *Instytucje kodeksu zobowiązań*, Warszawa 1936.
- Dubisz S.: *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 4, T–Ż, Warszawa 2003.
- Eckert H.-W. (w.): *BeckOK*, Beck'sche Online-Kommentare 2021.
- Edemann F.: *Lehrbuch des Bürgerlichen Rechts. Einführung in das Studium des Bürgerlichen Gesetzbuchs*, t. 1, *Einleitung. Allgemeiner Teil; Recht der Schuldverhältnisse*, Berlin 1899.
- Ernst U., Rachwał A., Zoll F.: *Prawo cywilne. Część ogólna*, Warszawa 2013.
- Fenichel Z.: *Oferta i przyjęcie według k.z. (ciąg dalszy)*, Nowy Kodeks Zobowiązań 1936, nr 43, s. 145–147.
- Gawlik B.: *Procedura zawierania umowy na tle ogólnych przepisów prawa cywilnego*, Kraków 1977.
- Giaro T. (w.): W. Dajczak, T. Giaro, F. Longchamps de Bériér: *Prawo rzymskie. U podstaw prawa prywatnego*, Warszawa 2018.
- Grykiel J. (w.): J. Grykiel, M. Lemkowski: *Czynności prawne. Art. 56–81 KC. Komentarz*, Warszawa 2010.
- Heilfron E.: *Das Bürgerliche Recht des Deutschen Reichs*, cz. 1 i 2, Berlin 1904.
- Hölner E.: *Kommentar zum Allgemeinen Theil des Bürgerlichen Gesetzbuchs Bürgerlichen Gesetzbuch*, München 1900.
- Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedzki W.: *Słownik języka polskiego*, t. 7, T–Y, Warszawa 1919.
- Kaser M.: *Das römische Privatrecht*, t. 1, München 1971.
- Kaser M., Knütel R., Lohsse S.: *Römisches Privatrecht. Ein Studienbuch*, München 2017.
- Klein A.: *Elementy zobowiązaniowego stosunku prawnego*, t. 1, *Dziela wybrane*, Kraków 2021.
- Klein A.: *Zawarcie umowy* (w:) *Dziela wybrane*, t. 4, *Varia*, Kraków 2021.
- Kocot W.: *Ofertowy i negocjacyjny tryb zawarcia umowy w ujęciu znowelizowanych przepisów kodeksu cywilnego*, Przegląd Prawa Handlowego 2003, nr 5, s. 10–23.
- Korzonek J., Rosenblüth I.: *Kodeks zobowiązań. Komentarz*, t. 1, Kraków 1936.
- Lewandowski L., Superson M.: *Kodeks zobowiązań. Tekst z komentarzem i z przepisami wprowadzającymi*, Łódź 1934.

- Longchamps de Bérier R.: *Uzasadnienie projektu kodeksu zobowiązań z uwzględnieniem ostatecznego tekstu kodeksu* (w:) *Komisja Kodyfikacyjna. Podkomisja Prawa o Zobowiązaniach*, z. 4, Warszawa 1934.
- Longchamps de Bérier R.: *Dziela wybrane*, t. 3, *Zobowiązania*, Lublin 2021.
- Machnikowski P. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, Warszawa 2021.
- Machnikowski P.: *Kierunek zmian w przepisach o zawieraniu umów*, *Transformacje Prawa Prywatnego* 2003, nr 2, s. 13–28.
- Polański P. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. M. Załuckiego, Warszawa 2020.
- Ranieri F.: *Europäisches Obligationenrecht. Ein Handbuch mit Texten und Materialien*, Vienna 2009.
- Rembliński A. (w:) *Kodeks cywilny z komentarzem*, pod red. J. Winiarza, Warszawa 1980.
- Till E.: *Prawo prywatne austriackie*, t. 3, cz. 1, *Wykład nauki o stosunkach obowiązkowych*, Lwów 1895.
- Till E.: *Polskie prawo zobowiązań. Część ogólna. Projekt wstępny z motywami*, Lwów 1923.
- Wojewoda M. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, pod red. P. Księżaka, M. Pyziak-Szafnickiej, Warszawa 2014.
- Zachariasiewicz M.-A.: *Procedura zawierania umów według znowelizowanych przepisów kodeksu cywilnego*, *Kwartalnik Prawa Prywatnego* 2004, z. 4, s. 921–957.
- Zoll F.: *Zobowiązania w zarysie według polskiego kodeksu zobowiązań*, Warszawa 1948.

Słowa kluczowe: oferta, przyjęcie oferty, zawarcie umowy, modyfikujące przyjęcie oferty, stypulacja.

GRZEGORZ M. TRACZ

ON ACCEPTANCE OF THE OFFER WITH RESERVATION
OF AMENDMENTS OR ADDITIONS

S u m m a r y

This article concerns the interpretation of Article 68 of the Polish Civil Code. It is generally accepted that Article 68 of the Polish Civil Code establishes the so-called „mirror

principle”, understood as a directive according to which the offeree must accept the offer in its full extent and only in its extent. The interpretation of Article 68 of the Civil Code carried out in the text aims to demonstrate that it results from the content of this provision that if the offeree accepted the offer, and thus concluded the agreement within the scope of the offer, but made the acceptance with reservation of amendments or additions to the content of the resulting legal relationship, then Article 68 of the Civil Code determines that the amendments or additions are to be construed as a new offer, binding on the former offeree. Although such interpretation of Article 68 of the Civil Code differs from the commonly accepted understanding of its content, it seems to be justified by its wording. Although, on the one hand, it may be argued that its acceptance is the result of a linguistic understanding of the provision, on the other hand, it seems that one cannot ignore the fact that the unclear content of Article 68 of the Civil Code leaves place for multiple interpretations.

Keywords: offer, acceptance of the offer, conclusion of a contract, modified acceptance of an offer, stipulation.